

NARODNI MUZEJ SLOVENIJE

K

RAR.

2411

300016197

COBISS o

2411

SPOMINEK BESEDE,

katero so napravili

slovenski dijaci

Žaleu, 30. avgusta 1874.

Na svitlo dal in založil

Anton Bezenšek.

1874

Natisnila tiskarnica

Kupljeno od prof. Rohde, 24. maja 1912

2411.

Kder strinja um in veda
Sinove domovine,
Se složno vse odseda
In noč duševna mine.

F. M.

3000 1619 Z

O „Besedi“.

Nij ga slajšega časa v dijaških letih, kakor so počitnice. Zato se jih dijak tudi celo leto presrčno veseli, in vzlasti nada, da bo dočakal prav radostnih počitnic po desetmesečnem trudu, ga krepča in spodbuja. Čestokrat med šolskim letom si slika v duhu z bujnimi barvami bodoče počitnice, namerjava jih ali tako, ali tako obrniti, kakor koli se mu najbolj primerno in najkoristneje zdi.

Proti koncu minolega šolskega leta obšla je nekatere slovenske celjske dijake misel, da bi se o počitnicah v kakem kraji naše mile slovenske domovine zbrali in skupno nekaj uric veselih počitnic slavili, a tudi slovenske dijake drugih učilišč in naše rodoljube k udeležbi povabili.

Toda nij se mislilo toliko na zabavo, kolikor na koristno stran takega shoda; kajti vzlasti učeča se mladež mora imeti pred očmi zlato geslo, družiti sladko s koristnim.

Ta misel našla je po družih učiliščih glasen odmev, in od raznih stranij došla so nam pisma, v kojih se razodeva odobravanje takove namere. Naj nam bode dovoljeno iz ovih pisem važneje reči posneti:

Iz Ljubljane.

Z navdušenjem pozdravljamo Vaše lepo podvzetje!
Celjski dijaki ste možaki, zvesto navdušeni sinovi majke

Slavjanske. Vi ste izgled vsem slovenskim dijakom. Zdaj, ko je vse pričelo po drugih gimnazijah pojemati in potihovati, dobili ste Vi „hegemonijo“. Ne le, da Vas je velik broj vpisanih pri Matici itd. Živeli!

Iz Maribora.

Zares hvalevredna je Vaša ideja. Vsi jo z radostjo pozdravljamo in bomo tudi z vsemi močmi pripomagali, da se častno izvrši.

Iz Gorice.

Slava Vam celjskim dijakom. Občudovati moramo res, da morete priti do tako krasnih mislij. Tukajšnji slovenski dijaki so za to „Besedo“ silno navdušeni, in ako bi ne bili toliko oddaljeni in če bi imeli prej sklep šolskega leta, vdeležili bi se v obilem številu.

Iz takih in enakih pisem zajemali so dotični započetniki navdušenje ter pogumno delali na to, da se ovo namerjavanje uresniči. Stavile so se mnoge in hudo zapreke od neke strani, a pogum junaški, nij se njim uklonil. Podvzetniki so dobro znali, da brez velikega truda nij uspeha, kakoršnega se od „Besede“ nadejajo. — Naj načrtamo glavne misli, ki so jih pri tej napravi vodile in pravi namen, iz kojega so „Besedo“ osnovali.

1. Resnica je in ostane, česar se človek v mladih letih privadi, to mu je lastno v starosti; in vzlasti zarad tega je treba vaj in spet vaj v tem, kar je koristno narodu in pristno posamezniku. Po šolskih prostorih obdeluje se teorija — bolj ali manj suhoparno — v tem ali onem smislu. O praktičnej uporabi tega, kar si je mladeneč prilastil v ranih letih nij sluha, in baš to lahko prouzročuje mlačnost in malomarnost. Temu treba se je ogniti, kar se najlože zgodi s tem, da se dijaku prilika

ponudi v nazočnosti svojih gojiteljev, sorodnikov in prijateljev praktično pokazati, česar si je po teoretičnej poti pridobil.

2. Stariši in oskrbniki žele se tudi včasih o spretnosti svojih sinov in gojencev prepričati, da sprevidijo, koliko so napredovali v splošni vedi in oliki, kako dobro je obrnjen denar, ki je za nje potrošen. S tem se jim ob enem napravi veselje, da še v bodoče mnogo raje žrtvujejo, kar je dijaku za daljno izobraževanje potrebno. In baš temu je enaka „Beseda“ jako ugodna prilika.

3. Dijaki sami imajo tukaj lepo priložnost, da se snidejo iz raznih krajev, da se spoznavajo, da drug drugemu spodbujajo in navdušujejo za blago stvar. I to je velike važnosti; kajti pregovor pravi: „na mladih stoji svet,“ in drug rek se glasi: „mladina je naša bodočnost.“

4. Vsakemu, posebno pa dijaku, je gorško priporočati, da se z lepimi pokrajinami svoje domovine kolikor mogoče na tanko in dobro soznani. Ako se torej „Beseda“ osnuje v kakem krasnem kraji slovenske zemlje — kakor letos v Žalcu v rajskeji Savinski dolini, — in ako se jej še pridruži izlet v mično in s posebno naravno krasoto nadarjeno okolico — letos n. pr. v romantične Solčavske planine: — navdahne pogled njenih mogočno proti nebu kipečih gorá in bistrih, iz teh izvirajočih, gorskih potokov mlado kri s tem večo ljubeznijo do krasne domovine, ter polaga mladini na sree zlate besede, kakor jih je zapel naš slavni pesnik S. Jenko:

„Naj volja tak krepka, ko tvoje gore,
 Naj moč ti bo taka, ko tvojih je rek,
 Ki trgajo jéz, i potresajo breg;
 Al mirnophonósko srce naj ti bo,
 Ko tvoje spomladi poljé je cvetno!“ —

V teh štirih točkah je naveden pravi namen takove „Besede“, in mislimo, da je mladini, času in našim razmeram popolnoma primeren. Da tudi ne zavzima ničesar protipostavnega priča odlok slavnega c. k. okrajnega glavarstva v Celji, s katerim se v lepoglasnej slovenščini naprava „Besede“ dovoljuje.

Začetek je torej storjen, za častno izpeljavo pa skrbe in bodo skrbele mlade, nadepolne moči. Da prva takošna „Beseda“, katero so napravili slovenski celjski dijaci o počitnicah, ne bode tudi poslednja, nego bode imela mnogo naslednic po raznih krajih naše domovine, to je naše terdno upanje, — to so naše presrčne želje.

I u to pomozi bog!

Slovo od gimnazije,

ali

besedica slovenskim sošolcem.

Končano je! na čelu pot ratarju
 Se posuši, za trud dobi plačilo.
 Že mirni zrak sledi težav viharju,
 Počitka solnce spet je prisvetilo.

A. Umek.

Te besede našega pesnika sme vsak dijak na konci šolskega leta z lahkim srcem izgovoriti. Zares končano je spet eno leto, — izginilo je v brezno minolosti, iz katere se ne povrne nikedar več. A bilo je dobro obrnjeno, in po tem takem nimamo uzroka po njem žalovati, niti si ga želeti nazaj; kajti:

Dan za dnevom se pomiče,
 Eden mine, drug nas kliče.

Kliče nas na delo, spodbuja nas k napredovanju. Po preteku dveh mescev sladkega počivanja pride čas, ko se je spet treba sniti, da se nadaljuje naloga, da se dovede do častnega cilja. A to snidenje ne bode tako občno, kakor bi si želeli prijatelji med seboj, nego marsikdo, ki še danes biva v krogu svojih prijateljev, ki še stiska roko svojemu preljubemu sošolcu, nij si v svesti, ako tega še kedaj dočaka. Za-nj je konec šolskega leta ob enem dan žalostne ločitve, katera se pa žalibože ne bode po preteku počitnic v veselo snidenje spremenila.

Mej ovimi, kojim je osoda določila, posloviti se od svojih ljubih sošolcev, ki deloma na istem pragu v široko bodočnost stoje, je tudi pisatelj teh vrstic. Iz srea vseh odhajajočih misli, da bodo prišle besede, katere on pri svojem odhodu blagemu spominu sošolcev izroča.

„Obvaruj bog vas, hribje ljubeznjivi!
Dolin cveteč, prijazno tihi raj!“

(Dev. Orl. I. 4.)

S temi globokočutnimi besedami začela je Jovana slovo jemati od svoje domačije. Tudi odhajajoč dijak se jih prav primerno posluževati sme, saj so i njemu hribje, ki obdajajo mično mestice Celje, „ljubeznivi“ postali. V tihih, košatih logih se je šetal s knjigo v roci, kder mu je bila modrica spremljevalka, v bistrih, iz prijaznih gričev izvira-jočih studencih krepčal se s hladno vodico, ko je pripekalo solnce, da so se cvetkam na polji kar glavice vesile, da je celo šopek, ki mu ga je dala izvoljena devojka, pekoče vročine ovenil. Šopek bil je sestavljen iz cvetk, rastočih ob rajskem obrežji bistre Savine, in baš zarad tega mu je še tem svetejša zemlja, na kojoj so cvetele, ter nepozabljiva Savina, ki jih je rosila s kristalnim svojim tokom. — a najljubša ročica nježna, ki je šopek povezala in podala.

Sladek je spomin sladkih uric, toda nikedar ne izgube svoje veljave pesnikove besede:

„Najhujša vseh je bolečin
V nesreči srečnih dni spomin.“

(Dante.)

Kakor nam je narava mila in draga, so nam še bolj drage osebe, s kojimi smo občevali za časa našega zajednega bivanja. Vsakdo ima zvestega prijatelja, čegar srce prav gorko za-nj bije, ki mu je lajšal bridke urice, ki je delil ž njim žalost in veselje. Njega zapustiti — je težavno, podati se brez njega v nedoločeno bodočnost ter se izročiti rokam mile ali nemile osode — še težavneje. A vendar biti mora, resen obraz osodin ne dá se premeniti, njeno srce ne omehčati. Ona ima kot geslo besede: hočeš! nočeš! moraš!

Ako že torej ločitev biti mora, ne more si vendar prijatelj kaj, da ne bi spregovoril besedice svojemu prijatelju, preden se ločita; kajti prepričan sme biti, da besedica, pri slovesu izgovorjena, ne bode brez vpliva ostala, nego prijatelj si jo bo vtisnil globoko v srce, kder se bode ohranila še do sivih las.

Vprašal sem sam sebe že čestokrat, kaj naj pri tej priliki blagemu spominu svojih ljubih sošolcev izročim. Oziral sem se po izgledih, ki se nahajajo tu pa tam v družinskih krogih pri takih in enakih prilikah. A nisem dokaj pripravnega našel: le trije prizori, katere hočem precej navesti, so se mi jako dopali.

Ako se poslovi za dalj časa ljubček od svoje izvoljene, izročita drug drugemu — vzlasti doli pri južnih naših bratih — rudeč svilen trak, ga poljubita in hranita v spomin goreče ljubezni. Drug prizor, ki je enako mičen, je v navadi posebno pri severnih Slovanih, kder kumi ob priliki birmanja svojim zetom čelo z modrim trakom prevežejo v

spomin stanovitnosti in jakosti v vseh slučajih, kedar je treba braniti sveto reč, v katerej so bili potrjeni pri sv. birmi. In tretji prizor se nahaja pri nas Slovencih. Ako gre nedolžna nevesta na strani svojega izvoljenega ženina z vtripljajočim srcem v crkev k poroki, nosi na glavi venec z belimi trakovi opleten. Svatje imajo tudi šopeke, ki so z belimi trakovi okinčani, kar spominja na čistoto in nedolžnost, katero k zakonskemu združenju spremijo.

Vsak izmed teh treh prizorov zdi se meni enako mičen in krasen, vsake barve trak enako lep in pomenljiv, tako da ne vem, katerega bi si izbral, da bi ga Vam pri slovesu izročil. Mislim torej, da umnejše ravnati ne morem, kakor da Vam, dragi sošolci, vse tri barve združene v trobojen trak ali trobojnico v spomin izročim. Vzamite jo in nosite jo ne toliko javno, kakor jo hranite v srci kot opomin k gorečej, stanovitnej in čistej ljubezni do naroda.

To je, kar Vam zamorem izročiti in kar Vam s ponosom izročim, kot blago naj večje vrednosti in naj slavnejše slave za vse sinove majke Slave.

Konečno pa dostavim besede Umekove, katere tudi meni iz globine srca prihajajo:

In vi tovarši, zdravi! — Radovali
 Smo skupaj se v ljubezni mnogo let,
 Dan sije, zginil jutra svit je zali
 Pogumni se razidemo med svet.
 Iz srca kličem Vam med sjajnim krogom:
 Hodite radostni in srečni — z Bogom!

Žalec.*)

(Spisal Davorin Terstenjak.)

Iz tega prijetnega in domoljubnega trga so hotli nemški zgodovinarji napraviti nemško naselbino, trdé, da so trg postavili Saksi in mu dali imé: Sachsenfeld. Preiskal sem vse izvirnice zgodovinske in v nobenih nisem našel temeljitih dokazov, da bi kedaj kakošno pleme Saksoncev se le na katerem bodi mestu štajerske dežele se naselilo bilo. Nemški prišelci v Štajersko so bili le Franki in ponemčeni Bavarci, in ker starih Bajovarov niti naj kritičniši nemški zgodovinoslovci ne štejejo med nemška plemena, temoč nekteri Bajoare imajo za Keltsk rod, drugi za slovensk, tako v večini štajerskih nemških prebivalcev ne teče čisto nemška kri, ravno tako ne v Prusih. — Kedaj je Žalec dobil svoj početek, mi nij znano, naj pridne in bistre glave žalskih sinov to stvar doženejo, gotovo pa so že za Rimljanov tam stanovali marljivi prebivalci, ker je še Lazius v Žalcu našel rimske kamne, na katerih najdemo spomin ljubeznjivih starišev, ker so: „Divis Ma-

*) Ta jako zanimivi spis priobčujem v „Spomineku“ z dovoljenjem našega slavnega učenjaka s tim namenom, da bi se domorođci, posebno dijaki, ž njim dobro soznanili, ker jim zna čestokrat prav priti.

nibus Juliae dilectae amantes parentes,“ to je: v spomin duše mertve Juliae postavili kamen „ljubeči stariši“. Meni je samo znano, da je na Šimonovo v Inšbruku l. 1363 višji vojvoda Rudolf ta trg zastavil Urhu in Hermanu grofoma celjskima, da se leta 1263 že imenuje en fajmešter: Heinrich. Mej znanimi fajmeštri sta bila tudi dva žlahnega pokolenja, in sicer leta 1609. Mihael žlahni Šega. Ti žlahniki so bili iz makolske fare, kder se še sedaj rečica veli Šega. Drugi župnik žlahnega pokolenja je bil l. 1737 in se je pisal Ferdinand von Rastern. Ta rodbina je iz Kranjskega, in še denes živijo baroni Rastern, Michael Eustah Freiherr von Rastern je imel leta 1788 gradič Brod. Žalski špital je ustanovil 8. avgusta 1752 Miklavž Janez Kraškovič, komisar duhovnik v starem Trgu pri Slovenjem Gradcu. Sliko velikega oltarja je namalal slavni Kranjski slikar Bergant leta 1764.

Da bi ime nemško Sachsenfeld bilo nastalo po Saksih, ter bi se velelo: Sasec ni pa: Žalec, ker vsi Slovani imenujejo Sakse: Sasine. Ime je krajno od staroslovenskega: Žal, kar pomenja: breg (Ufer) hrvatskoslov. Žalo, glarea ripa, peščenasta in kameničasta zemlja, kot je na krajih vod, prod, debeli pesek. Da je žalski svet peščenat, prodat in kameničast je znana reč. Ime je toraj tako topično (krajno), kakor ime sosedne vasi Grieže (Greis) iz staroslov. griez, blato, Koth, Schlamm. Da bi Saksonci se kedaj bili na Štajerskem naselili, bi morali več krajinih imen po njih najti, ali nij nobenega, ipak po Bajarih najdeš: Bayerdorf, Bayerischgraz, itd. Nemška kanclija je

napravila iz Žalca (v ljudskem govoru: Žavec) ker na polju stoji ravno tako: Sachsenfeld, kakor iz: Radeška ves Radmannsdorf iz Radmersko Trattmannsdorf, iz Rač Kranichsfeld. Rače ves in grad blizo južne železnice se najde v lastinskih listinah pod imenom in „campo Krois“. Krois pa v štajerski nemščini pomenja: rak. Nek učen gospod „frboltar“ je mislil na latinsko grus, žrjav, Kranich in je, ker se je nekaj tudi še latinsko amtiralo, začel pisati: „in campo gruis“, in iz: campus gruis je za Marije Terezije, ko je bil v urade nemški jezik vpeljan, postala prestava: „Kranichsfeld“.

Imenik

„Besedinih“ odbornikov, sodelavcev in podpornikov.

O d b o r :

Anton Bezenšek, predsednik.	Franjo Brunet.
Matevž Randl, podpredsednik.	Vinko Krušič.
Franjo Železnikar, denarničar.	Vinko Zagodé.
France Veršec.	Andrej Zdolšek.
	Davorin Fermevc, tajnik.

S o d e l a v c i :

Čast. gospodična	Ljudmila Kiebacher.
„	Ida Perthold.
„	Fani Stibenek.
Josip Lendovšek.	Franjo Žolgar.
Ed. Kiebacher.	Ivan Fischer.
Radoslav Bač.	Franjo Hrastelj.
Anton Porekar.	Zmagoslav Kolšek.

Podporniki iz celjske gimnazije:

M. Bezenšek.	J. Hribnik.	J. Krulec.
J. Briner.	P. Hribšek.	B. Kuković.
F. Canjko.	M. Jezovšek.	J. Kuder.
J. Držanić.	B. Jurko.	J. Marzidovšek.
M. Esih.	F. Kapus.	D. Matek.
A. Gabrón.	J. Kolenc.	K. Miheljak.
J. Gršák, st.	J. Kolšek.	B. Milher.
J. Gršák, ml.	A. Komotár.	V. Mikuš.
A. Grušovnik.	F. Košán.	J. Naglič.
F. Holobar.	J. Kozinec.	F. Napotnik.

F. Novak.
E. Orožen.
M. Papež.
P. Pirš.
F. Pirkmajer.
A. Podergajs.
L. Požár.
V. Preložnik.

J. Presker.
F. Ratej.
I. Rom.
J. Rudolf.
M. Runovec.
J. Smodej.
A. Skarlovnik.
M. Sterbak.

J. Svet.
A. Švaršnik.
D. Travnar.
A. Vah.
G. Vodusek.
F. Vrečko.
J. Žardonar.

Iz drugih učilišč:

Janko Leban, učit. pripravnik v Gorici.
Josip Košenina, učit. pripravnik v Mariboru.
Franjo Šetina, učit. pripravnik v Ljubljani.
Zmagoslav Eržen, gimnazijec v Ljubljani.
Kronoslav Lapajne, abiturijent v Gorici.

Kot zdatne in marljive „Besedine“ podpornike gre častno omeniti vrle celjske in žaljske rodoljube, kakor so:

Č. g. dr. Štefan Kočevar.
" " prof. Franc Orešec.
" " J. Hausenbichler.
" " Dragotin Žuža.
" " Ernest Širca.
" " France Kapus i. t. d.

Vsem navedenim izreka na tem mestu za njih podporo presrčno zahvalo

DOBOR.

J. Bavel
A. Bavarin
B. Bavarin
A. Bavel
F. Bavarin
J. Bavarin

F. Bavarin
A. Bavarin
L. Bavarin
J. Bavarin
M. Bavarin
L. Bavarin
A. Bavarin
M. Bavarin

F. Bavarin
A. Bavarin
L. Bavarin
J. Bavarin
M. Bavarin
L. Bavarin
A. Bavarin
M. Bavarin

E. Bavarin u. Bavarin

Janko Bavarin, učitelj pripravnik v Gorici.
 Jožep Bavarin, učitelj pripravnik v Mariboru.
 Franjo Bavarin, učitelj pripravnik v Ljubljani.
 Zmagovalni listnik pripravnik v Ljubljani.
 Zmagovalni listnik pripravnik v Ljubljani.

Kot zbirka in maršive "Peselimo" posredništvo gre časno
 zbirati vrste celjarske in šolske zbirke, kakor so:

... in za njih pod-
 ...

